

AUGUSTIN BUNEA, ISTORIC: PRELIMINARII

Discursul istoric al lui Augustin Bunea, își face apariția, într-un peisaj istoriografic românesc care a înregistrat în ultimul pătrar al veacului al XIX-lea și primele decenii ale secolului următor, progrese notabile.

Din deceniul 8 al secolului al XIX-lea, publicația junimistă *Convorbiri literare*, prin scrisul lui Titu Maiorescu, Gheorghe Panu și Alexandru D. Xenopol, impune noi metode istorice, diferite de cele trasate de direcția precedentă, romantică, pe care o va critica vehement, și o atitudine de critică istorică racordată la valorile istoriografiei europene¹.

Un pas important în dezvoltarea istoriografiei românești va realiza, în decada imediat următoare, A. D. Xenopol, printr-o sistematică și modernă sinteză de istorie a românilor, intitulată *Istoria românilor din Dacia traiană* și prin scrierile sale de filozofie a istoriei. Sinteza istoricului ieșean va fi tipărită în anul 1896 și în limba franceză, sub aceeași denumire (*Histoire des Roumains de la Dacie trajane*), făcându-se astfel cunoscută istoria românilor, și istoriografiei universale. În lucrările sale, *Les principes fondamentaux de l'Histoire* (1889) și *La Théorie de l'Histoire* (1908), A. D. Xenopol va evidenția o meditație filozofică originală, o contribuție nemișcătoare până la el în istoria gândirii istorice decât de Dimitrie Cantemir, contribuție, care l-a ridicat pe Xenopol în epocă, alături de filozofi ai istoriei ca Wildenband și Rickert² Dilthey și Spengler³.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, lui A. D. Xenopol îi urmează o pleiadă de tineri istorici, care își însușise în marile centre europene, într-o pregătire istorică specială, o viziune istorică predominant critică, europeană alimentată de istoriografia pozitivistă. Prin această orientare pozitivistă, ilustrată exemplar de Nicolae Iorga, Ioan Bogdan, Dimitrie Onciul și Constantin Giurescu, istoriografia românească realizează o deplină concordanță cu nivelul studiilor istorice universale, înscriind temeinice studii de istorie națională și universală.

Istoricii pozitiviști vor pune în discuție o vastă problematică istorică, fiind în același timp editori de texte, dar și interpreți ai fenomenului istoric, ocupându-se de istoria culturii, istoria dreptului, de literaturile romanice și cele slave, de istoria Imperiului otoman și cea a Imperiului bizantin, ultimele aspecte fiind cercetate, în chip meritoriu, de Ioan Bogdan și Nicolae Iorga. Creatori de școală istorică, maeștri ai viitorilor istorici din perioada interbelică, istoricii pozitiviști vor încerca o nouă periodizare a istoriei românilor, vor năzui la restituirea faptului istoric în deplin acord cu științele auxiliare, vor dovedi o impresionantă întindere a orizontului teoretic⁴.

Ioan Bogdan în *Istoriografia română și problemele ei* (1905) și Nicolae Iorga, cu studiul *Despre adunarea și tipărirea izvoarelor relative la istoria românilor*, vor trasa cercetării istorice un program clar de activitate, străduindu-se în acest fel, să se apropie cât mai mult de spiritul științific al vremii. Un moment decisiv în evoluția scrisului istoric românesc a fost, și expunerea intitulată *Despre concepția actuală a istoriei și geneza ei*, înfățișată de Nicolae Iorga, în anul 1894, în lecția de deschidere de la Universitatea din București. Istoricul îndruma istoriografia română spre câmpul istoriografiei universale, pentru a putea fi cuprinse – spunea el – “diversitatea ideilor” emise asupra istoriei⁵. Idealul său în acest moment era Leopold von Ranke. Pornind de la modelul german, Iorga definește istoria și tot la Ranke va găsi spiritul critic al editorului de texte și pasiunea pentru marile probleme ale istoriei universale⁶.

De asemenea, realizările în domeniu ale lui A. D. Xenopol, menționate anterior, erau încă destul de vii pentru a-i încuraja pe mai tinerii istorici în direcția unor sistematizări teoretice⁷.

În fine, prin istoriografia pozitivistă, istoria românească s-a integrat în istoria europeană⁸, producându-se o universalizare a istoriei și a istoriografiei românești⁹.

¹ Pompiliu Teodor, *Evoluția gândirii istorice românești*, Cluj, 1970, p. XL; Al. Zub, *Junimea. Implicații istoriografice. 1864-1885*, Iași, 1976, p. 301-306.

² Pompiliu Teodor, *op.cit.*, p. XL – XLI.

³ Al. Zub, *Istorie și istorici în România interbelică*, Iași, 1989, p. 237.

⁴ Pompiliu Teodor, *op.cit.*, XLII – XLIII.

⁵ *Ibidem*, p. XLIV.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Al. Zub, *op. cit.*, p. 322.

Istoria începutului de secol încorporează preocupările generale de istoriografie românească și eforturile noii generații de istorici ardeleni, ale lui Augustin Bunea, Ioan Lupaș și Silviu Dragomir. Sub înrâurirea pozitivismului, completat de un nelipsit spirit național, istoricii ardeleni și-au adus o însemnată contribuție în domeniul vast al luptelor istorice românești pentru emancipare națională, ale căror semnificații le-au integrat, în ansamblul istoriei poporului român¹⁰.

*

Augustin Bunea s-a născut la 4 august 1857, în localitatea Vad din Țara Făgărașului¹¹. Aici și la Ohaba, între anii 1864 și 1870, Augustin Bunea va urma lecțiile școlii elementare. Va frecventa gimnaziul la Brașov, până în primăvara anului 1877, de unde va fi transferat, pentru o scurtă perioadă, la Blaj¹².

Răstimpul școlar brașovean va evidenția o primă trăsătură semnificativă a profilului cultural, ce-l va caracteriza pe Augustin Bunea. În anul 1875, împreună cu colegul Andrei Bârseanu, redactează în gimnaziu o revistă de mână, intitulată *Conversațiuni. Jurnal literar*. Situându-se în prelungirea interesului manifestat de înaintași pentru literatura populară în al XIX-lea veac, și ne referim la George Barițiu, Timotei Cipariu, Ioan Micu Moldovan sau Atanasie Marienescu, Augustin Bunea cuprindea în *Conversațiuni* o "colecțiune de poezii populare", adunate din Vadul Făgărașului și împrejurimile satului natal. Comentariile, care însoțesc o parte dintre cele 97 de texte transcrise, atestă că "tânărul culegător era la curent cu publicațiile contemporane în domeniul poeziei populare". Parțial, ele vor fi reproduse, în colecția intitulată *Doine și strigături din Ardeal*, editată, peste un deceniu, de către Andrei Bârseanu și profesorul ceh Jan Urban Jarnik¹³.

Din toamna anului 1877, Augustin Bunea a urmat, ca bursier, filozofia și teologia la Roma, la Colegiul Urban de Propaganda Fide¹⁴. A fost sfințit preot în 1881¹⁵, iar un an mai târziu, a promovat, în cadrul aceluiași colegiu roman, doctoratul în teologie¹⁶.

Întors la Blaj, Augustin Bunea va primi numeroase funcții în ierarhia Bisericii Greco-Catolice Românești, de la cele de consilier și secretar mitropolitan, în timpul mitropolitului Ioan Vancea, pâna la cea de canonic scolastic și apoi canonic custode, în vremea mitropolitului Victor Mihalyi¹⁷.

Istoricul a fost implicat, de asemenea, în procesul de organizare a învățământului confesional din Blaj și de pe cuprinsul arhiepiscopiei unite transilvănene. În Blaj, a predat religia și teologia dogmatică, în gimnaziu, respectiv în seminar, îndeplinind în aceste așezăminte școlare, pentru un scurt răstimp, și îndatoririle prefectului de studii. Între anii 1900 și 1903, i s-a încredințat funcția de comisar arhiepiscopesc, la examenele organizate de unele școli blăjene, aflate sub patronajul Bisericii Române Unite. A deținut, de asemenea, calitatea de membru fondator, apoi de membru onorific al Reuniunii învățătorilor greco-catolici, precum și funcția de inspector al școlilor populare din arhidieceza Blajului¹⁸.

Pe parcursul carierei, Augustin Bunea a colaborat la mai multe publicații românești, îndeosebi transilvănene. A tipărit diverse articole "literare, politice, istorice" în *Foaia bisericească și scolastică* din Blaj, în *Tribuna* și în *Transilvania*, apărute la Sibiu, în *Gazeta Transilvaniei* din Brașov și în periodicul *Dreptatea*, editat la Timișoara. În anul 1890, a participat la fondarea ziarului blăjean *Unirea*¹⁹. O selecție a textelor, editate în paginile acestei publicații va fi reimprimată de către autor, în

⁸ Alexandru Lapedatu, *Nouă împrejurări de dezvoltare a istoriografiei naționale. – Lecțiuni de deschidere a cursului de Istorie veche a Românilor, ținută la Universitatea din Cluj în ziua de 6 Noembrie 1919*, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, I, Cluj, 1921-1922, p. 10-11.

⁹ Pompiliu Teodor, *op.cit.*, p. XLIV.

¹⁰ *Ibidem*, p. XLV

¹¹ Arhivele Naționale. Direcția Județeană Cluj (în continuare se va cita: A.N.D.J.C.). *Fond personal Augustin Bunea* (dos. 1, f. 1).

¹² *Album în amintirea canonicului Augustin Bunea*, Blaj, 1910, p. 19.

¹³ Virgiliu Florea, *Augustin Bunea, culegător de poezii populare*, în *Revista de etnografie și folclor*, XII, 1, 1967, p. 61-73.

¹⁴ *Album...*, p.19. Pompiliu Teodor, *op.cit.*, p. 319.

¹⁵ A.N.D.J.C. *Fond personal Augustin Bunea* (dos. 4, f. 1-3).

¹⁶ *Album...*, p. 20.

¹⁷ A.N.D.J.C. *Fond personal Augustin Bunea* (dos. 4).

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Album...*, p. 20

paginile unui volum, intitulat *Discursuri. Autonomia bisericească. Diverse*, tipărit la Blaj, în anul 1903²⁰.

În anul 1895, comitetul de conducere al Astei lua, în Sibiu, hotărârea alcătuirii primei lucrări enciclopedice românești²¹. Din 1886, Augustin Bunea devenise membru al Asociațiunii, iar în anul 1900 a fost ales component al secțiunii istorice a Astei²². Cele trei volume ale *Enciclopediei Române*, de publicarea cărora s-a îngrijit dr. Corneliu Diaconovich, au apărut în anii 1898, 1900 și 1904²³. Printre autori, figurează și numele lui Augustin Bunea, alături de nume de prestigiu din cultura antebelică românească, precum Alexandru Lapedatu, Atanasie Marienescu, Dimitrie Onciul sau Alexandru D. Xenopol²⁴. Istoricul blăjean a semnat, în tomurile *Enciclopediei Române*, în jur de 50 de articole, exprimate pe aproximativ 60 de pagini. Covârșesc prezentările, destinate unor personalități greco-catolice, care au marcat evoluția sau conducerea Bisericii Române Unite. Alte articole sunt rezervate organizării interne a acestei instituții, unor aspecte privitoare la istoria Blajului sau câtorva mănăstiri românești din Ardeal²⁵. Dintre textele elaborate cu acest prilej, unele vor fi așezate de către autor la temelia altor alcătuirii istoriografice, regăsindu-se bunăoară, printre cele mai citate note bibliografice din cuprinsul unei "scurte istorii" dedicate Bisericii Române Unite, publicate de Augustin Bunea în *Șematismul arhiepiscopiei blăjene* pe anul 1900²⁶.

O desfășurare cronologică a lucrărilor publicate de Augustin Bunea este relevantă pentru a aproxima tematica abordată și evoluția interesului științific la acest istoric român. Într-o primă fază, preocupările sale pentru istoria Bisericii Românești Greco-Catolice sunt dominante. Prima cărțuție, cu care în 1890 debutează, e legată de actualitatea bisericii²⁷. În *Foaia bisericească și scolastică*²⁸ și apoi într-o broșură de 40 de pagini, Augustin Bunea publica informații din biografia și activitatea (culturală, administrativă și filantropică) a fostului episcop al Gherlei și mitropolitului în funcție, Ioan Vancea²⁹. O problematică de actualitate cuprinde și lucrarea intitulată *Cestiuni din dreptul și istoria Bisericii Românești Unite. Partea a II-a*, apărută în anul 1893. Autorul venea să apere autonomia Bisericii Greco-Catolice, în condițiile amenințărilor promovate de politica regimului dualist³⁰.

Anul 1900 marchează pentru Augustin Bunea două momente editoriale: publicarea unei *Istории scurte a Bisericii Române Unite* în *Șematismul arhiepiscopiei blăjene*³¹ și a unei importante monografii, despre episcopul Inochentie Micu Klein³². *Istorie scurtă* a fost alcătuită de Augustin Bunea la aniversarea a "două sute de ani de la Unirea Românilor transilvăneni cu biserica Romei"³³. Scrierea prezintă (succint) vechile raporturi ale daco-romanilor și apoi ale românilor cu scaunul apostolic al Romei, din sec. al II-lea, până în sec. al XV-lea, date despre biserica românească transilvăneană în timpul principilor calvini, "începuturile sântei Uniri", precum și informații despre viața și activitatea ierarhilor primi ai Bisericii Române Unite, din toate diecezele acesteia, până la momentul elaborării lucrării³⁴. Se remarcă, în alcătuirea acestei "scurte istorii", folosirea cu preponderență a documentației, fie publicată în colecții de izvoare (latinești și românești), fie cercetată de istoric în Arhiva mitropolitană a Blajului³⁵. (E posibil, de asemenea, ca structura lucrării să-l fi inspirat, peste decenii, și

²⁰ Dr. Augustin Bunea, *Discursuri. Autonomia bisericească. Diverse*, Blaș, 1903, p. 3-282, 490-522.

²¹ Dr. C. Diaconovich, *Enciclopedia Română*, vol. I., Sibiu, 1898. f. 1v.

²² *Album...*, p.20.

²³ Dr. C. Diaconovich, *op.cit.*, vol. I, Sibiu, 1898, 936 p.; vol. II, Sibiu, 1900, 947p.; vol. III, Sibiu, 1904, 1272 p.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Dr. Augustin Bunea, *Istorie scurtă a Bisericii române unite cu Roma, în Șematismul veneratului cler al Arhiepiscopiei Mitropolitane Greco-Catolice Române de Alba-Iulia și Făgăraș pre anul Domnului 1900 de la Sfânta Unire 200*, Blaș, p. 3-63.

²⁷ Idem, *Mitropolitul Dr. Ioan Vancea de Buteasa*, Blaș, 1890, 41 p.

²⁸ *Unirea*, I, 1, 1891, p. 7.

²⁹ Dr. Augustin Bunea, *Istorie scurtă...*, p. 45-49.

³⁰ Pompiliu Teodor, *op.cit.*, p. 320. Aprecieri recente, privind conținutul lucrării, la Remus Câmpeanu, *Biserica Română Unită între istorie și istoriografie*, Cluj-Napoca, 2003, p. 130-133.

³¹ Vezi nota 26.

³² Dr. Augustin Bunea, *Din Istoria Românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Klein (1728-1751)*, Blaș, 1900, 422 + XVII p.

³³ Idem, *Istorie scurtă...*, p. 63.

³⁴ *Ibidem*, p. 1-63.

³⁵ *Ibidem*.

pe Zenovie Pâclișanu, autor, la rândul său, al unei *Istории* a Bisericii Române Unite cu Roma³⁶). Prin monografiile sale redactate despre episcopul Inochentie Micu Klein, respectiv episcopii Petru Pavel Aron și Dionisie Novacovici, Augustin Bunea cobora, în cercetarea istorică, la problematica secolului al XVIII-lea. Cartea, consacrată episcopului Inochentie Micu, a reconstituit faptele, pe baza a numeroase izvoare, culese din arhive transilvănene și străine³⁷. Indicii documentare vorbesc despre adunarea de către autor a unor date relative la arhiereul unit încă din 1894, când, împreună cu o scrisoare, Augustin Bunea primea mai multe copii de acte din arhiva Curții vieneze³⁸. Volumul evidențiază o cercetare istorică aprofundată, de istorie socială, politică și culturală a românilor din prima jumătate a secolului al XVIII-lea³⁹. Viitoare exegeze istorice, alcătuite de Zenovie Pâclișanu⁴⁰, I. Tóth Zoltán⁴¹ sau David Prodan⁴² vor utiliza ca reper fundamental această lucrare pentru problematica românească transilvăneană din epoca celui dintâi *Supplex*. O tematică amplă cuprinde și *Istoria Românilor transilvăneni de la 1751 până la 1764*⁴³, a cărei prefață reunește și elementele unui program, de dezvoltare națională și ale unei concepții istorice proprii⁴⁴. Lucrarea se ocupă cu precădere de personalitatea episcopului Petru Pavel Aron, de problematica mișcărilor religioase (românești), cărora le rezervă un larg spațiu, de organizarea bisericii unite și a celei "neunite", de întemeierea și alcătuirea școlilor blăjene, de istoria mănăstirilor ardeleni, de evoluția tiparului (la românii transilvăneni), precum și de situația politică, economică și socială a țărănimii românești transilvănene⁴⁵. A. Bunea remarca două momente importante desfășurate, în perioada cercetată, în istoria românilor ardeleni: dezbinarea (lor) confesională și înființarea școlilor blăjene. Dacă divizarea religioasă a românilor, după mișcările confesionale de la jumătatea veacului, fu socotită a fi fost în interesul vecinilor adversari politici, întemeierea școlilor Blajului singularizează, în opinia autorului, personalitatea episcopului fondator în întreg spațiul locuit în epoca de români⁴⁶. Cartea se întemeiază, în primul rând, pe documente inedite. Ele au fost adunate din arhive instituționale, aflate în Blaj, Sibiu, Făgăraș, la Viena, Budapesta sau Roma, dar și de la câteva personalități din Transilvania și Vechiul Regat. Aproximativ 250 de documente, după cum consemnează însuși autorul, au fost reproduse în lucrare, la note și în anexe⁴⁷. A uzitat, de asemenea, cu deosebire, scrieri și izvoare publicate de T. Cipariu, N. Iorga, S. Stinghe, ori redactate de P. Bod, G. Herrmann și N. Nilles⁴⁸. Augustin Bunea deschidea, prin cele două monografii, o vastă problematică istorică, adâncită, pe parcursul veacului trecut, cu precădere, de istoriografia românească a școlii istorice clujene.

Pe măsura înșiruirii anilor, Augustin Bunea și-a continuat expediția în trecut, apropiindu-se, într-o următoare fază a investigației, de istoria bisericii ortodoxe din Transilvania, de începuturile și evoluția organizării ei instituționale. O primă lucrare, alcătuită în acest sens, a fost *Vechile episcopii românești a Vadului, Geoagiului, Silvașului și Bělgradului*, apărută la Blaj în anul 1902. Rezultatele publicate în *Vechile episcopii*⁴⁹ au cunoscut unele "lămuriri și rectificări" în anul următor⁵⁰, când Augustin Bunea a tipărit o "*Istorie a autonomiei bisericesti*"⁵¹, scriere în care numele lui T. Cipariu și G. Barițiu, E. Hurmuzaki și N. Nilles apar des citate⁵². În cuprinsul aceleiași problematice istorice, se încadrează și următoarele două lucrări ale cărturarului blăjean, redactate, sub impulsul unor provocări polemice, venite dinspre istoriografia contemporană ortodoxă. *Ierarhia românilor din Ardeal și*

³⁶ Zenovie Pâclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite*, partea I, 1697-1751, ediția a II-a, în *Perspective*, XVII, 65-68, 1994-1995, 392 p. ; partea a II-a, 1752-1783, în *Perspective*, XIV-XVI, 53-60, 1991-1993, 197 p.

³⁷ Pompiliu Teodor, *op.cit.*, p. 319.

³⁸ A.N.D.J.C. *Fond personal Augustin Bunea* (dos. 17, f. 20-21).

³⁹ Pompiliu Teodor, *op.cit.*

⁴⁰ Zenovie Pâclișanu, *op.cit.*, partea I, p. 223-339.

⁴¹ I. Tóth Zoltán, *Primul secol al naționalismului românesc ardelen 1697-1792*, București, 2001, p. 77-152.

⁴² David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*, București, 1998, p. 180-223.

⁴³ Dr. Augustin Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici sau Istoria Românilor transilvăneni de la 1751 până la 1764*, Blaș, 1902, XIX+498 p.

⁴⁴ *Ibidem*, p. III.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 1-429.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 430-432.

⁴⁷ *Ibidem*, p. VI-VIII.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 1-429.

⁴⁹ Idem, *Vechile episcopii românești a Vadului, Geoagiului, Silvașului și Bělgradului*, Blaș, 1902, 162p.

⁵⁰ Idem, *Discursuri. Autonomia bisericască. Diverse*, Blaș, 1903, p. VII-X.

⁵¹ *Ibidem*, p. 282-490.

⁵² *Ibidem*.

Ungaria (Blaj, 1904) reprezenta răspunsul lui Augustin Bunea, la scrierea lui Teodor V. Păcățian, intitulată *Istoriografi vechi, istoriografi noi. Studiu critic în chestia vechei mitropolii române*. Combătând rezultatele la care Bunea ajunsese, în cartea despre *Vechile episcopii românești*, Păcățian a încercat să dovedească existența istorică, în epoca medie, a mitropoliei ortodoxe a românilor din Transilvania⁵³. Analizând organizarea instituțională a bisericii românești din Transilvania, A. Bunea reiterează însă opinia potrivit căreia, în această perioadă, nu se poate admite documentar ființarea în Ardeal a unui scaun mitropolitan ortodox⁵⁴. Pe aversul acestei cercetări, descoperim o critică acidă la adresa modului de a scrie istorie a lui Teodor Păcățian. Reversul investigației oferă însă o imagine limpede asupra unor trăsături de concepție și metodă istorică promovate de autorul *Ierarhiei Românilor*. Cunoașterea limbilor latină, maghiară și germană i-a permis, de asemenea, lui Augustin Bunea să folosească informații istorice prețioase, în completarea celor cuprinse de istoriografia română, să-și lărgescă orizontul înțelegerii faptelor istorice, din zona Transilvaniei și Ungariei, dobândind o autoritate în dezbateră subiectelor de istorie ecleziastică din spațiul românesc apusean. A doua lucrare, tot polemică, tipărită la Blaj în anul 1906, e referitoare la *Mitropolitul Sava Brancovici*⁵⁵. Date din biografia și activitatea ierarhului apar și într-un capitol din lucrarea anterioară a istoricului blăjean⁵⁶. Augustin Bunea procedează la o examinare detaliată a cărții cu același titlu, scrise de Vasile Mangra⁵⁷, avansând concluzii contrastante față de preopinientul său, în ceea ce privește locul episcopului Sava Brancovici, în istoria bisericească a românilor transilvăneni⁵⁸. Competența lui V. Mangra, în știința istorică este, ca și în cazul lui Teodor Păcățian, așezată sub semnul întrebării.

Ultimele studii, care atestă interesul lui Augustin Bunea pentru istoria medievală românească, au rămas neterminate de către autor. Ele vor fi publicate postum, la îndemnul Academiei Române, în anii 1910, respectiv 1912. Ne referim la *Stăpânii Țării Oltului*⁵⁹, discursul pe care Augustin Bunea l-a pregătit pentru intrarea în Academie și la lucrarea, intitulată *Încercare de istoria Românilor până la 1382*. Originea primului descălecat și consolidarea elementului românesc, prin legăturile îndelungi dintre Țara Făgărașului și Muntenia, constituie două motive științifice, prin care Augustin Bunea își justifică opțiunea pentru importanța istorică a Țării Oltului⁶⁰. Alegerea temei va fi avut însă și un suport emoțional, deoarece, așa cum intuia și Ioan Bianu, acest ținut reprezenta pentru cărturar “țara părinților și a nașterii lui”⁶¹. Am putea caracteriza această lucrare, drept o succintă istorie politică a Țării Făgărașului, desfășurată între secolele IX-XVIII, care-i precizează statutul și cărmuitorii, însemnând, totodată, pentru fiecare dintre aceștia, implicațiile politice ale stăpânirii Țării Oltului. Discursul debutează cu anul 895. Autorul indică momentele politice ale pătrunderilor maghiarilor în Panonia și, mai ales, în Transilvania; stabilește limitele geografice ale Țării Oltului; precizează caracterul românesc al acesteia, apelând la toponimie și la primele documente ungare; creditează tradiția descălecatului lui Radu Negru Vodă din Făgăraș, la Câmpulung și Argeș; consemnează date istorice despre Țara Făgărașului și locuitorii români ai acesteia pe parcursul secolului al XIII-lea și în prima jumătate a veacului al XIV-lea; surprinde asalturile coroanei ungare asupra spațiului de la est și sud de Carpați, în aceeași perioadă; enumera nouă domni români (de la Vladislav I la Vlad Țepeș) deținători ai Țării Oltului; rezumă relațiile politice ale acestora cu puterea suzerană; însiruie stăpânii Țării Oltului de la Vlad Țepeș la Sigismund Bathory; evidențiază rolul familiei românești Mailat, de asemenea, implicațiile politice ale stăpânirii acestei “țări”; derulează, în grabă, proprietarii veacului al XVII-lea, referindu-se la fisc și la principii, și încheie cu anul 1713, când domeniul Făgărașului a trecut la stat⁶². Observăm o stăruință intenționată, poate chiar firească, a lui Augustin Bunea, asupra intervalelor de dominație românească în Țara Făgărașului. Augustin Bunea mărturisește aprecieri, vizavi de rezultatele istoriografice ale lui Nicolae Iorga, Dimitrie Onciul sau János Karácsonyi. Discursul său se raportează, în primul rând, la lucrările elaborate de către vârfurile școlii critice românești (N. Iorga, I. Bogdan și D. Onciul). Cu toate acestea, autorul își manifestă uneori dezacordul,

⁵³ Idem, *Ierarhia Românilor din Ardeal și Ungaria*, Blaș, 1904, 307+VIIp.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 3-307.

⁵⁵ Idem, *Mitropolitul Sava Brancovici*, Blaj, 1906, 99p.

⁵⁶ Idem, *Ierarhia Românilor...*, p. 249-277.

⁵⁷ Vasile Mangra, *Mitropolitul Sava II Brancovici (1656 -1680)*, Arad, 1906.

⁵⁸ Dr. Augustin Bunea, *Mitropolitul Sava Brancovici*, Blaj, 1906, p. 3-82.

⁵⁹ Idem, *Stăpânii Țării Oltului*, București, 1910, 61p.+1f. Portr.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 1.

⁶¹ *Ibidem*, p. III.

⁶² *Ibidem*, p. 1-43.

asupra unor afirmații ale preopiniențelor săi, avansând, în context, soluții istoriografice proprii. Autorul apelează, de asemenea, cu insistență, la volumele de documente ale lui Eudoxiu Hurmuzaki, precum și, la istoriografia maghiară, mai des utilizând lucrări semnate de istoricii Pesty Frigyes, Pauler Gyula și Karácsonyi János. Utilizând peste 80 de titluri, în limbile română, maghiară, germană și latină, exprimate în 225 de note, mai telegrafice sau mai ample, studiul este și rodul cercetării unei bibliografii și documentații abundente⁶³. Manuscrisul, *Încercări de istoria românilor până la 1382*⁶⁴, a fost cercetat, din însărcinarea Academiei Române, de istoricul Dimitrie Onciul, profesorul de la Universitatea din București afirmând despre conținutul scrierii că tratează mai ales despre istoria bisericească și că, în legătură cu aceasta, și istoria politică și etnografică. Deși cartea nu a fost definitivată, D. Onciul o recomandă înaltului for științific spre publicare, cu scopul de a face cunoscute rezultatele muncii autorului, “ale cărui lucrări istorice au o netăgăduită valoare”, cât și spre a aduce un omagiu memoriei lui⁶⁵.

Augustin Bunea a început și o vastă lucrare despre regimentele de graniță, pe care n-a terminat-o, dar pentru care adunase un bogat material⁶⁶. Fondul arhivistic al istoricului păstrează încă numeroase documente, originale și copii, în limbile latină, maghiară și germană, privitoare la istoria regimentelor de graniță, care dovedesc preocupările lui Augustin Bunea față de acest subiect⁶⁷.

Augustin Bunea a fost un istoric apreciat de Nicolae Iorga, de Ioan Bianu, de Dimitrie Onciul pentru cercetările lui istorice, realizate adeseori, prin apelul la întinse surse informative⁶⁸. Foruri culturale distinse, din România și Imperiu, i-au recunscut, de asemenea, merite științifice. La 24 septembrie 1900, Augustin Bunea a fost ales membru corespondent al Astrei pentru secțiunea istorică⁶⁹. În anul următor, 1901, la 26 martie, pentru lucrările sale istorice, cărturarul blăjean va fi onorat de către Academia Română cu o titulatură asemănătoare⁷⁰. Câteva luni mai târziu, Adunarea generală a Asociației Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român îl promova pe istoric, printre membrii comitetului central⁷¹. În anul 1903, Augustin Bunea devenea membru “plătit” al Societății Istorice Maghiare⁷², iar în anul 1909, la 29 mai, Academia Română îi comunica istoricului de la Blaj vestea alegerii sale, ca membru activ, al înaltului for științific român⁷³.

Începând cu anul 1890, Augustin Bunea a luat parte și la mișcările politice din Transilvania⁷⁴. Orator ales⁷⁵, el s-a numărat printre apărători, în procesul Memorandului de la Cluj⁷⁶. A deținut, vreme îndelungată, și calitatea de membru al Partidului Național Român din Transilvania⁷⁷.

Prin testamentul său, redactat la începutul anului 1906⁷⁸, Augustin Bunea lăsa deschisă posibilitatea, ca din averea testată, să se constituie o fundație română greco-catolică⁷⁹. Fundația urma să acorde “stipendii cât se poate de mari, cu ajutorul cărora tineri români greco-catolici, care vor fi absolvit vreo școală superioară, și în special teologia și drepturile, vor fi trimiși pe un an ori doi, în străinătate, Franța, Italia, Germania, Rusia etc., spre a-și completa studiile, spre a se specializa în vreo știință și spre a-și însuși limbile țărilor respective.” Fundația urma să fie administrată de Consistoriul arhiepiscopesc greco-catolic de Alba Iulia și Făgăraș⁸⁰. Condiția conferirii stipendiilor, impusă de toate fundațiile greco-catolice, era situația (bună) la învățătură, ceea ce impunea o riguroasă selecție în promovarea intelectualității românești⁸¹.

⁶³ *Ibidem*, p. 44-61.

⁶⁴ Idem, *Încercare de istoria Românilor până la 1382*, București, 1912, 226p.

⁶⁵ *Ibidem*, în prefață.

⁶⁶ Pompiliu Teodor, *op. cit.*, p. 320.

⁶⁷ A.N.D.J.C. *Fond personal Augustin Bunea* (dos. 16, 21-23).

⁶⁸ Pompiliu Teodor, *op. cit.*

⁶⁹ A.N.D.J.C. *Fond personal Augustin Bunea* (dos. 4, f. 25).

⁷⁰ *Ibidem*, f. 29.

⁷¹ *Ibidem*, f. 31.

⁷² *Ibidem*, f. 35.

⁷³ *Ibidem*, f. 47.

⁷⁴ *Album*, p. 20.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 191, 207.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 20, 155.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 109.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 208-210.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 209.

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Cluj, 2000, p. 223.

Augustin Bunea a murit la Blaj, în data de 30 noiembrie 1909. Cum au perceput contemporanii pierderea distinsului cărturar, reiese, în parte, din *Albumul* pe care l-au tipărit "în amintirea canonicului Augustin Bunea", clericii Seminarului Teologic blăjean⁸². Din orașe și sate transilvănene, din România, de la Viena, Budapesta și din alte centre europene, prin mesaje particulare și articole publice, s-a exprimat unanim tristețea și totodată închinăciunea față de personalitatea defunctului⁸³. Sub impresia evenimentului, alte numeroase articole, despre Augustin Bunea, reproduse, de asemenea, în *Album*, au fost tipărite ulterior în presa românească⁸⁴.

Date biografice despre Augustin Bunea au fost publicate, în timpul vieții autorului, în volumul prim al *Enciclopediei Române*⁸⁵, în *Calendarul "Unirii"* pe anul 1899⁸⁶, în *Șematismul* arhiecezei blăjene din 1900⁸⁷ și în *Anuarul național al românilor de pretutindeni*, apărut în 1908⁸⁸. În anul 1939, Vasile Netea va publica, în ziarul *Tribuna* din Cluj, un luminos articol comemorativ, la 30 de ani de la moartea istoricului blăjean⁸⁹. În anii imediat următori, 1940 și 1941, texte despre Augustin Bunea vor mai semna Nicolae Comșa, în volumul despre *Dascălii Blajului*⁹⁰, Elie Dăianu, în *Convorbiri literare*⁹¹ și Ștefan Manciușea, în *Anuarul Liceului de băieți român unit "Sf. Vasile cel Mare" din Blaj*⁹². Pentru anii care s-au succedat până în 1964, nu am identificat nici un text, referitor la Augustin Bunea. În anul 1967, Virgiliu Florea a publicat, în *Revista de etnografie și folclor* un interesant și, deopotrivă, documentat studiu, în care evidențiază contribuția elevului Augustin Bunea la culegerea și cunoașterea poeziei populare românești din Țara Făgărașului⁹³. Un studiu metodic despre Augustin Bunea a publicat, în *Evoluția gândirii istorice românești* profesorul Pompiliu Teodor. Sunt consemnate, despre istoric, date biografice, indicate rădăcinile activității sale istorice și definite orizontul de interes, principalele realizări istoriografice și concepția istorică aparținând lui Augustin Bunea. Pompiliu Teodor a emis, de asemenea, aprecieri asupra documentației folosite de istoricul blăjean⁹⁴. Spre deosebire de un continuator al său, și ne gândim la istoricul unit Zenovie Pâclișanu, lui Augustin Bunea i s-a rezervat un loc (binemeritat) în *Enciclopedia istoriografiei românești*, într-un restrâns material semnat de Vasile Curticăpeanu⁹⁵. După 1989, înregistrăm o prima contribuție științifică, datorată profesorului Liviu Maior, care înfățișează, într-un articol tipărit în *Tribuna*, latura militantă a personalității lui Augustin Bunea⁹⁶. Aporturile autorului vizavi de istoria culturii românești din Transilvania, regăsite în unele opere ale sale și în câteva articole tipărite de ziarul *Unirea*, au fost schițate într-un studiu de Meda Diana Hotea⁹⁷. În fine, date inedite din corespondența istoricului de la Blaj au publicat, în anii '90, Silvia Dumitru⁹⁸, Mircea Popa⁹⁹ și academicianul Gabriel Ștrempel¹⁰⁰.

Găsind puncte de plecare, în programul episcopului Inochentie Micu Klein¹⁰¹, continuând cercetările Școlii Ardelene, ale lui Timotei Cipariu și Ioan Micu Moldovan¹⁰², preocupat de rezultatele istoriografice ale reprezentanților școlii critice românești, Augustin Bunea va constitui veriga de

⁸² *Album...*, p. 221.

⁸³ *Ibidem*, p. 9-18, 23-130.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 134-207.

⁸⁵ Dr. C. Diaconovich, *op.cit.*, vol. I, Sibiu, 1898, p. 634.

⁸⁶ *Noii canonici*, în *Calendarul "Unirii"*, vol. III, Blaș, 1899, p. 59-63.

⁸⁷ *Șematismul veneratului cler (...)* pre anul Domnului 1900 (...), Blaș, p. 87-89, 100, 106, 107, 109, 112, 666, 668, 802.

⁸⁸ *Anuarul național al românilor de pretutindeni*. Sub îngrijirea lui M. I. Valentin, vol. I, 1908, 230p.

⁸⁹ Vasile Netea, *Figuri ardelene*, București, 1943, p.121-123.

⁹⁰ N. Comșa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, p. 116-117.

⁹¹ Elie Dăianu, *Distincțiunea lui Augustin Bunea*, în *Convorbiri literare*, LXXIV, 5-6, 1941, p. 569-575.

⁹² Șt. Manciușea, *Augustin Bunea*, în *Anuarul Liceului de băieți român unit "Sf. Vasile cel Mare" - Blaj pe anul școlar 1940-1941*, Blaj, 1941, p. 5-32.

⁹³ Virgiliu Florea, *op.cit.*

⁹⁴ Pompiliu Teodor, *op.cit.*, p. 319-325.

⁹⁵ *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 75.

⁹⁶ Prof. dr. Liviu Maior, *Augustin Bunea - între confesiune și națiune*, în *Tribuna*, III, 3, 1991, p. 6.

⁹⁷ Meda Diana Hotea, *Augustin Bunea - contribuții la istoria culturii* -, în *Caietele "David Prodan". Revistă de istorie*, I, 1, 1994, p. 78-83.

⁹⁸ Silvia Dumitru, *Canonicul Dr. Augustin Bunea. Date inedite în manuscrise și corespondență*, în *Philobiblon*, I, 1, 1995, p. 136-143.

⁹⁹ Mircea Popa, *Cărturari blăjeni în corespondență cu Andrei Veress*, în *Cultura creștină*, serie nouă, II, 1, 1996, p. 111-115.

¹⁰⁰ Gabriel Ștrempel, *Augustin Bunea - luptător pentru limbă și credință*, în *Magazin istoric*, XXXI, 1997, p. 59-63.

¹⁰¹ Vasile Netea, *op.cit.*, p. 121. Vasile Curticăpeanu, în *Enciclopedia istoriografiei românești*, p. 75.

¹⁰² Vasile Netea, *op.cit.* Pompiliu Teodor, *op.cit.*, p. 319.

legătură cu studiile istorice (ulterioare) ale unui alt specialist român, de formație pozitivistă¹⁰³, și anume, cu cele semnate de istoricul unit Zenovie Pâclișanu.

FĂNICĂ NIȚĂ

AUGUSTIN BUNEA: HISTORIEN, PRÉLIMINAIRES

RÉSUMÉ

Historien et théologien, Augustin Bunea a prouvé avoir eu des préoccupations constantes liées à l'organisation interne de l'Église Roumaine Uniate, plus précisément, des préoccupations liées aux rapports des Roumains avec le siège apostolique de Rome, à l'église roumaine de Transylvanie au temps des princes calviniens, tout comme des préoccupations concernant la vie et l'activité des prélats de l'Église Roumaine Uniate. Peu à peu, dans le temps, il a aussi dirigé son attention vers l'histoire de l'Église Orthodoxe de Transylvanie. Les dernières études, qui attestent de l'intérêt de Augustin Bunea pour l'histoire médiévale roumaine n'ont pas été finalisées par leur auteur, étant publiées après la mort de celui-ci.

¹⁰³ Ștefan Pascu, Eugen Stănescu, *Istoriografia modernă a României. Încercare de periodizare și fixare a principalelor curente și tendințe*, în *Studii. Revistă de istorie*, XVII, 1, 1964, p. 155-156. Iacob Mârza, *Zenovie Pâclișanu, colaborator la "Revista istorică română" (1943-1947)*, în *Revista istorică*, VII, 11-12, 1996, p. 934.